

Н. Б. Шуст,
доктор соціологічних наук, професор

Т. В. Корженівська,
студентка

ПРОБЛЕМА ПІРАТСТВА ТА ПОШИРЕННЯ КОНТРАФАКТНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ

Станом на сьогодні проблема піратства є актуальною в усіх розвинених країнах та країнах, що розвиваються. Щорічний обіг контрафактної продукції обчислюється мільйонами доларів, незважаючи на всі спроби викоринити піратство. В статті розглядається проблема піратства та поширення контрафактної продукції в Україні, а також запропоновані можливі варіанти уникнення цієї проблеми.

Ключові слова: піратство, контрафактна продукція, ліцензійне програмне забезпечення, шахрайські організації, сертифікація.

Н. Б. Шуст, Т. В. Корженевская

Проблема піратства и распространение контрафактной продукции в Украине: современное состояние и пути предупреждения

На сегодня проблема пиратства актуальна во всех развитых странах. Ежегодный оборот контрафактной продукции исчисляется миллионами долларов, несмотря на все попытки искоренить пиратство. В статье рассматривается проблема пиратства и распространения контрафактной продукции в Украине, а также предложены возможные варианты избежания этой проблемы.

Ключевые слова: пиратство, контрафактная продукция, лицензионное программное обеспечение, мошеннические организации, сертификация.

N. Shust, T. Korzhenivs'ka

The problem of piracy and the proliferation of counterfeit products in Ukraine: current state and prospects of avoiding it

Counterfeiting and piracy are longstanding problems which are growing in scope and magnitude. They are of concern to governments because of the negative impact that they can have on innovation, the threat they pose to the welfare of consumers and the substantial resources that they channel to criminal networks, organised crime and other groups that disrupt and corrupt society. The article considers the problem of piracy and counterfeiting in Ukraine and offered possible options to avoid this problem.

Key words: piracy, counterfeit products, licensed software, fraudulent organization certification.

Постановка проблеми та її актуальність. У ХХІ столітті з розвитком технологій зберігання, швидкого відтворення та розповсюдження інформації, зокрема, об'єктів авторського права, досить гостро постає питання щодо вироблення ефективних заходів забезпечення належного захисту цих об'єктів від контрафакції. Належне забезпечення ефективної правової охорони результатів інтелектуальної діяльності від непра-

вмірного використання дедалі більше стають предметом наукових досліджень.

Найбільшою загрозою для неправомірного розповсюдження контрафактної продукції та порушення авторських прав є мережа Інтернет. Файлообмінники з піратськими контентами нараховують більше сотні тисяч примірників аудіовізуальної продукції та нелегальних програм. Домашні мережі (LAN) в Україні також корис-

туються попитом серед Інтернет-користувачів завдяки можливості отримати доступ до бібліотек 4 різноманітних об'єктів авторського права (фільмів, музики, комп'ютерних ігор тощо).

Широке використання Інтернету породжує не лише нові можливості, а й низку проблем щодо ефективного захисту та охорони прав інтелектуальної власності. В даний час, проблема піратства є актуальною для всіх розвинених країн світу, в тому числі й для України. В Україні використовується «піратська продукція», але українські масштаби набагато більші, ніж в інших країнах. Слава України, як країни з одним із найвищих рівнів піратства, відома далеко за її межами.

Так, щорічний обіг контрафактної продукції обчислюється мільйонами доларів, не дивлячись на всі спроби викоринити піратство. Відповідно до інформації Торгової палати США, більше ніж на \$ 650 000 000 000 піратської та контрафактної продукції хлинули на світовий ринок у 2015 році [10, с. 307].

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми піратства та поширення контрафактної продукції приділяють активну увагу засоби масової інформації, Українська антипіратська асоціація, а також вітчизняні науковці: Є.І.Ходаківський, В.П.Якобчук, І.Л.Литвинчук. Варто звернути увагу на роботи відомих учених дореволюційного, радянського й сучасного періодів у сфері авторського права, права інтелектуальної власності, цивілістики: К.Н.Анненкова, Б.С.Антімонова, Н.П.Бааджи, А.О.Гордона, М.Л.Дювернуа, С.Г.Займовського, О.В.Ієвіні, О.С.Юффе, Я.А.Канторовича, А.А.Кетрарь, А.В.Кирилюк, Д.А.Копцева, Ю.В.Олександрійського, А.В.Панкевича, В.С.Петренка, О.О.Пиленка, К.П.Победоносцева, С.В.Резниченка, О.П.Сергєєва, Ю.Ю.Симонян, В.І.Серебровського, В.І.Сінайського, Г.О.Слядневої, В.Д.Спасовича, Р.О.Стефанчука, І.Г.Табашнікова, Г.О.Ульянової, А.Ф.Федоріва, Є.О.Харитонова, О.І.Харитонової, С.А.Чернишової, Г.Ф.Шершеневича, Р.Б.Шишки, О.О.Штефантін.

Метою даної статті є оцінка сучасного стану проблеми піратства та поширення контрафактної продукції в Україні, а також розгляд можливих варіантів уникнення цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу. В наш час інформація перетворюється на найдорожчий ресурс. Перенесення зростаючої кількості літературних творів, фільмів, комп'ютерних програм у цифрове середовище породжує реальну загрозу зміни та фальсифікації цих творів, створення дешевих і високоякісних копій, їх широкого розповсюдження з порушенням авторських прав.

На сьогодні, коли комп'ютер та вихід в Інтернет є майже у кожного українця, широкого поширення набуло таке поняття як «піратство». Так що ж таке «піратство»? Чи кожні дії, спрямовані на використання об'єктів права інтелектуальної власності, вважається «піратством»?

Термін «піратство» був вперше використаний у 1603 році, пізніше у 1879 році англійським поетом Альфредом Теннісоном у передмові до його поеми «Історія кохання» («The Lover – Tale»), де поет скаржився на розповсюджені випадки незаконного використання окремих фрагментів його твору. Приблизно в той самий час цей термін знайшов своє закріплення в офіційних документах [7, с. 12].

Загалом, піратство – це дії, що спрямовані на протиправне використання об'єктів права інтелектуальної власності, які належать іншим особам, умисно вчинені особою, яка розуміє протизаконний характер цих дій, з метою отримання матеріальної вигоди [4, с. 134].

Піратство завдає величезних збитків суб'єктам відносин інтелектуальної власності, а саме:

- авторам, які не отримують винагороди за свою творчу інтелектуальну діяльність;
- видавцям, виробникам, які здійснюють значні витрати на виготовлення відповідної продукції та не мають можливості відшкодувати збитки;
- реалізаторам, які потерпають від недобросовісної конкуренції;
- споживачам, які купують продукцію нижчої якості та втрачають можливості доступу до інтелектуальних продуктів внаслідок втрати зацікавленості авторів у її створенні;

– державі, яка втрачає бюджетні надходження внаслідок скорочення податкових платежів [6, с. 280].

Піратство має глибинний характер, його неможливо побороти в окремії країні. Але світова спільнота і кожна окрема країна намагаються розробити дієвий механізм спрощеного та прискореного захисту авторського права.

Рівень піратства в Україні скорочується вкрай повільно. У 2012-2013 роках – лише на один процентний пункт за рік. «За останніми даними дослідницької компанії IDC, рівень використання неліцензійного програмного забезпечення в Україні сягає 83 %. Для порівняння, у країнах Центральної та Східної Європи цей показник у середньому становить 68 %», – повідомляє керівник департаменту із захисту прав інтелектуальної власності компанії «Майкрософт Україна» Нікола Мирчич [4, с. 158].

Ця проблема стає дедалі актуальнішою у зв'язку з відсутністю в Україні чіткої нормативно-правової бази захисту інтелектуальної власності. Закон України «Про авторське право і суміжні права» був прийнятий у 1993 р. (нова редакція – 13.01.2016). Передбачені цим Законом норми, які встановлюють способи захисту немайнових і майнових прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, потребують удосконалення шляхом внесення відповідних змін, з урахуванням особливостей використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав у мережі Інтернет.

Вітчизняне законодавство, справді, не таке суворе, щоб за рентабельності, яка перевищує 100 %, змусити нелегалів згортати свою діяльність. Приміром, для порушення кримінальної справи співробітникам МВС необхідно довести заподіяння збитків у розмірі 6050 грн. Адміністративні штрафи за порушення авторських прав не перевищують 3,4 тис. грн., – щоб компенсувати втрату такої суми, досить продати близько сотні контрафактних дисків.

«Переслідування порушників авторських прав в Україні не відпрацьоване, – стверджує юридичний представник BSA в Україні Владислав Шаповал. – Законодавча база у сфері інтелектуальної власності далеко не ідеальна, особ-

ливо в частині процесуальних норм. Багато сучасних форм піратства – зокрема в електронних мережах – взагалі неможливо переслідувати через те, що застарілі нормативні акти просто не передбачають такого виду порушень» [3].

З метою забезпечення ефективного захисту авторського права і суміжних прав при порушеннях у мережі Інтернет, забезпечення можливості притягнення до відповідальності різних категорій суб'єктів, від яких залежить створення умов для правомірного використання об'єктів авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет, на розгляд до Верховної Ради України було подано проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет» (реєстр. № 3353) (далі – проект Закону).

Представники громадськості дійшли висновку, що законопроект «Про захист авторських та суміжних прав в мережі Інтернет» не відповідає правовим умовам сьогодення і не охоплює всього спектру проблем, які виникають з порушеннями в Інтернеті. Серед них:

- правова невизначеність багатьох ключових понять (наприклад, відсутнє законодавче визначення поняття твору та понять, що стосуються глобальної мережі Інтернет);

- відсутність контролю щодо збору, розподілу та виплати авторської винагороди з боку державних органів, своєчасних змін до законодавства призвели до негативних наслідків стосовно збору, розподілу та виплати авторської винагороди;

- відсутність дієвих механізмів захисту авторського права, зокрема належного рівня відповідальності;

- суперечливість законодавчих актів у сфері авторського права тощо.

Тому було прийнято рішення створити ініціативну групу для опрацювання даного законопроекту, метою якої стане налагодження рівноправної відкритої співпраці всіх представників легального бізнесу.

Проект закону передбачає, що після отримання скарги від правовласника Держслужба буде повідомляти провайдерів, що на певному

ресурсі є піратський контент. При цьому достовірність інформації, викладеної заявником у заяві, не перевіряється, і достатньо нотаріально засвідченого скріншоту такої веб-сторінки.

Проектом також передбачається, що протягом одного дня компанія повинна повідомити власника сайту про скаргу. Якщо той не вживатиме заходів із видалення піратського контенту або не подасть заперечення на претензію правовласника, провайдер буде зобов'язаний сам заблокувати або видалити контент. За невчасне блокування сайту провайдери нестимуть адміністративну відповідальність, яка передбачає штраф до 17 тис. грн. [5].

Пропоновані механізми давно відомі в зарубіжному законодавстві і мають багаторічну практику застосування для захисту авторського права в Інтернеті. Вони практично копіюють норми європейських директив і Закону США «Про захист авторських прав у сфері цифрової інформації в новому тисячолітті».

Україна ніколи системно не вела боротьбу з піратством. Все, що робилося, – це вибіркові речі. Але в останні кілька років ситуація суттєво погіршилася, і рівень піратства залишається надзвичайно високим.

Соціальну природу захисту авторського права потрібно розглядати не тільки в нормативно-правовому аспекті як сукупність норм, а й як соціально-правове явище. Охорона права інтелектуальної власності вимагає створення соціальної антикриміногенної ситуації в суспільстві, коли б вчинення злочинів викликало адекватне реагування, відновлення правового порядку та порушених прав, попередження злочинів як з боку винних, так і з боку осіб, які б в умовах безкарності вдалися до вчинення злочину.

«Україні необхідно замінити неякісних держслужбовців, підвищити зарплату працівникам держапарату, зменшити бюрократію та прийняти низку законів, щоб подолати проблему Інтернет-піратства» - про це йдеться у заяві президента Американської торговельної палати в Україні з нагоди Міжнародного дня інтелектуальної власності [3].

Одночасно, в Україні варто почати використовувати ліцензійне програмне забезпечення у

ключових державних інституціях. Легальні програмні продукти допоможуть уникнути цілої низки безпекових загроз, серед яких витік даних та фінансові втрати.

На даний момент в Україні працюють декілька сертифікованих організацій колективного управління. Проте, жоден ліцензійний платіж не доходить до законних правовласників. Закриття шахрайських організацій та сертифікація легітимних сприятимуть розбудові чіткої і прозорої системи. Прийняття відповідного законодавства забезпечить зрозумілі, передбачувані процедури авторизації і розподілу роялті. Широкий обіг підробленої продукції (особливо ліків та хімікатів) становить серйозну загрозу здоров'ю людей, навколишньому середовищу та загальному іміджу країни.

Природно, інститут авторського права не може позитивно функціонувати без належного правового регулювання та відповідальності за порушення цих прав. Від того, як буде захищене цивільно-правовими, адміністративними і кримінально-правовими засобами авторське право в Україні, певною мірою можна говорити про дотримання в нашій державі конституційних прав громадян у сфері інтелектуальної власності та їх правовий захист, а також виконання міжнародних зобов'язань України перед світовою спільнотою.

Висновки. На підставі вищевикладеного можна стверджувати, що піратство є складним соціальним, психологічним й економічним явищем. Примітивні правові механізми його подолання свідомо збиткові, йдуть на користь комусь із учасників ринку і не відображають усіх потреб суспільства, різноманітних і мінливих. Українська влада прагне боротися з піратством різними правовими засобами. Утім, ряд методів, за допомогою яких вона це робить, викликають багато запитань у суспільства.

Необхідність захисту авторських прав є актуальною проблемою сьогодення і розв'язанням цієї проблеми може стати лише тісна співпраця власників авторських прав, державних органів та користувачів, а також використання досвіду зарубіжних країн. Адже лише впорядковане законодавче регулювання, відповідальне ставлен-

ня автора до розповсюдження своїх творів та свідоме ставлення користувачів до авторських прав інших осіб можуть звести нанівець усі спроби порушення авторських прав.

Питання захисту авторських прав у мережі Інтернет та засобів протидії правопорушенням мають комплексний характер. Основною проблемою у цьому напрямку є те, що нормативно-правова база України суттєво відстає від реалій суспільних відносин у галузі інтелектуальної власності, що призводить до нерегульованості цієї сфери нормами законів. Саме тому на сьогоднішній день перед законодавцями та фахівцями з інтелектуальної власності постає складне питання щодо вдосконалення та адаптування правових основ для забезпечення захисту авторських прав у мережі Інтернет.

Література

1. *Цивільний кодекс України: чинне законодавство України зі змінами та допов. на 01.04.2016 року: офіц. текст.* – К.: Алерта, 2016. – 320 с.

2. *Про авторське право і суміжні права: Закон України в ред. від 13.01.2016* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>

3. *Інформаційний портал «Факти»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fakty.ictv.ua/ua/index/read-news/id/1582933>

4. *Ходаківський Є. І.* Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти: навч. посіб. / Є. І. Ходаківський, В. П. Якобчук, І. Л. Литвинчук. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 276 с.

5. *Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56869

6. *Право інтелектуальної власності. Академічний курс: підруч. / за ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького.* – К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2007. – 696 с.

7. *Бреус С. Б.* Защита авторских прав в Интернете: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / С. Б. Бреус. – М., 2009. – 22 с.

8. *Кондрашов М.* Защита интеллектуальной собственности при использовании файлообменных сетей / М. Кондрашов // *Хозяйство и право.* – 2010. – № 9. – С. 49-56.

9. *Макарова Е. М.* Проблемы правового регулирования использования Интернета в предпринимательской деятельности: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / Е. М. Макарова. – М., 2007. – 22 с.

10. *Шуст Н. Б.* Міжнародно-правова охорона авторського права та суміжних прав // Використання об'єктів інтелектуальної власності в рекламі: навч. посіб. / Т. І. Биркович, І. С. Бондар, Р. Б. Шишка, І. М. Сопілко. – К.: Видавництво Ліра-К, 2016. – 520 с.

References

1. *Cyvil'nyj kodeks Ukrai'ny: chynne zakonodavstvo Ukrai'ny zi zminamy ta dopov. na 01.04.2016 roku: ofic. tekst.* – K: Alerta, 2016. – 320 s.

2. *Pro avtors'ke pravo i sumizhni prava: Zakon Ukrai'ny v red. vid 13.01.2016* [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>

3. *Informacijnyj portal «Fakty»* [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://fakty.ictv.ua/ua/index/read-news/id/1582933>

4. *Hodakivs'kyj Je. I.* Intelektual'na vlasnist': ekonomiko-pravovi aspekty: navch. posib. / Je. I. Hodakivs'kyj, V. P. Jakobchuk, I. L. Lytvynchuk. – K.: Centr uchbovoi' literatury, 2014. – 276 s.

5. *Proekt Zakonu pro vnesennja zmin do dejak-yh zakonodavchyh aktiv Ukrai'ny shhodo zahystu avtors'kogo prava i sumizhnyh prav u merezhi Internet* [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56869

6. *Pravo intelektual'noi' vlasnosti. Akademychnyj kurs: pidruch. / za red. O. P. Orlyuk, O. D. Svjatoc'kogo.* – K.: Vyd. Dim «In Jure», 2007. – 696 s.

7. *Breus S. B.* Zashhita avtorskih prav v Interneti: avtoref. diss. ... kand. jurid. nauk: spec. 12.00.03 / S. B. Breus. – M., 2009. – 22 s.

8. *Kondrashov M.* Zashhita intelektual'noj sobstvennosti pri ispol'zovanii fajloobmennyh setej / M. Kondrashov // Hozjajstvo i pravo. – 2010. – № 9. – S. 49-56.

9. *Makarova E. M.* Problemy pravovogo regulirovaniya ispol'zovanija Interneta v predprini-

matel'skoj dejatel'nosti: avtoref. diss. ... kand. jurid. nauk: spec. 12.00.03 / E. M. Makarova. – M., 2007. – 22 s.

10. *Shust N. B.* Mizhnarodno-pravova ohorona avtors'kogo prava ta sumizhnyh prav // Vykorystannja ob'ektiv intelektual'noi' vlasnosti v reklami: navch. posib. / T. I. Byrkovych, I. S. Bondar, R. B. Shyshka, I. M. Sopilko. – K.: Vydavnytvo Lira-K, 2016. – 520 s.